

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедра цивільного процесу

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС НА ЗЛАМІ СТОЛІТЬ

Матеріали науково-практичної конференції,
присвяченої 50-річчю заснування кафедри цивільного процесу

(м. Харків, 20–21 жовтня 2016 року)

За загальною редакцією професора К. В. Гусарова

Харків
«Право»
2016

УДК 347.9
ББК 67.310я431
Ц85

Ц85 **Цивільний процес на зламі століть : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 50-річчю заснування каф. цив. процесу (м. Харків, 20–21 жовт. 2016 р.) / за заг. ред. К. В. Гусарова. – Х. : Право, 2016. – 164 с.**

ISBN 978-966-937-089-1

Тези доповідей учасників конференції присвячені 50-річчю заснування кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, яка почала функціонувати як самостійний науковий підрозділ вищого навчального закладу 1 вересня 1966 р. на виконання наказу Міністра вищої та середньої спеціальної освіти УРСР № 262 від 27 квітня 1966 р. За півстолітню діяльність науковий колектив кафедри здійснив вагомий внесок у розвиток науки цивільного процесуального права як на теренах України, так і за її межами, брав активну участь у вдосконаленні цивільного процесуального законодавства, тим самим затвердивши свій науковий та професійно-практичний авторитет як впливової процесуальної цивілістичної наукової школи.

Для науковців, викладачів, студентів юридичних ВНЗ і всіх, хто цікавиться питаннями цивільного процесу.

УДК 347.9
ББК 67.310я431

ISBN 978-966-937-089-1

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2016
© Оформлення. Видавництво «Право», 2016

Література

1. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.
2. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
3. Виконавче провадження : навч.-практ. посіб. / В. В. Комаров, В. В. Баранкова, В. А. Бігун та ін. ; за заг. ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2014. – 704 с.
4. Курс цивільного процесу : підручник / за ред. В. В. Комарова ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х. : Право, 2011. – 1352 с.

Зуб О. Ю.,

*аспірант кафедри цивільного процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПОСИЛЕННЯ ПРИВАТНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК ЙОГО БАЗОВИХ ПРИНЦИПІВ: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ

Тенденція до розширення свободи в обранні форм реалізації прав цивільно-правового характеру; відхід від радянського стереотипу, за якого цивільна справа, що розглядається в суді, має обов'язково закінчуватися ухваленням рішення¹ й «останнє слово» щодо подальшого руху справи залишається за судом; посилення втілення принципів диспозитивності та змагальності в цивільному судочинстві, яке впливає, з одного боку, з положення, що, перш за все, сторони мають вживати всіх можливих дій, задля ліквідації між ними спору в досудовому та судовому порядках (не перекладати тягар вирішення справи на суд, а постійно намагатися врегулювати спір), з другого – посилення застосування формальної істини в законодавчій регламентації відправлення правосуддя в цивільних справах, – неминуче призвели до зміни змісту принципів цивільного процесу, їх втілення та меж. Це свідчить про тенденцію зміщення співвідношення публічності та приватності в цивільному процесі у бік приватності.

Дослідженням принципів у науці цивільного процесуального права займалися багато вчених-процесуалістів, однак у згаданому розрізі принципи цивільного процесу розглядалися лише частково [1, с. 181–195; 2, с. 13–31; 3, с. 89–98].

У зв'язку з вищеописаними факторами модернізації зазнали насамперед три базових принципи відправлення правосуддя в цивільних справах: законності, диспозитивності та змагальності.

Диспозитивність як рушійний принцип цивільного процесу постійно розвивається. Якщо за чинного Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) особи, які беруть участь у справі, наділені правами, реалізація яких впливає на рух цивільної справи під час її розгляду в суді та по вертикалі інстанційних циклів, то за проектом змін до ЦПК України від 8 квітня 2016 р., запропонованим Радою з питань судової реформи, втілення принципу диспозитивності розширено ще й до вибору процесуального регламенту, у порядку якого буде розглядатися цивільна

---

¹ Маються на увазі, по-перше, рудименти принципу об'єктивної істини в цивільному процесі, по-друге, орієнтація та спрямованість справи на отримання рішення суду.

справа. Більше того, у контексті згаданого принципу світового поширення набув напрям удосконалення цивільного процесу – контрактуалізація, під яким розуміється розширення застосування договірного регулювання для виникнення, зміни та припинення цивільних процесуальних правовідносин.

Що стосується принципу змагальності, то все більшого утвердження в вітчизняному цивільному процесуальному праві знаходить один з його змістовних характеристик – формальна істина. Під формальною істиною, як правило, розуміють знання суду про фактичні обставини справи, які базуються виключно на поданих доказах, незалежно від того, чи відповідають вони об'єктивній дійсності. Ідея формальної істини, у сукупності з іншими факторами, створює передумови для законодавчої регламентації спрощених моделей розгляду цивільних справ як наслідку диференціації цивільної процесуальної форми, що, у свою чергу, стала можливою завдяки посиленню приватності в цивільному судочинстві. Адже вилучення категорій справ з позовного провадження шляхом передбачення у відповідному переліку певного спрощеного провадження свідчить про те, що законодавець теоретично ще більше мінімізує вірогідність встановлення матеріальної (об'єктивної) істини, хоча це й пов'язано зі специфікою розглядуваних справ. Оскільки у спрощених провадженнях цивільна процесуальна форма спрощується й перелік інструментів доведення правоти стороною перед судом зменшується. А для формальної істини перелік інструментів не має значення, натомість важливим є дотримання рівності в забезпеченні процесуальними правами доведення позиції кожної зі сторін.

За рахунок розвитку та системного впливу попередніх принципів суттєвого обмеження зазнає принцип законності¹, який покликаний забезпечити дотримання Конституції та законів України. Так, у результаті дії принципів диспозитивності та змагальності в цивільному процесі, ґрунтуючись на ідеях підвищення активності та багатоваріантності поведінки сторін – захист порушеного, невизнаного, оспорюваного цивільного права в суді, обрання механізму такого захисту, врегулювання спору, залишення завідомо незаконного рішення без оскарження до вищестоящої інстанції – залежить від волевиявлення сторони. При тому, що за такого підходу законодавець мінімізує гарантії втілення принципу законності, і чим ставить його на нижчий щабель у системі принципів цивільного судочинства, порівняно з диспозитивністю та змагальністю, за умови їх конкуренції. Такий підхід до співвідношення принципів законності, диспозитивності та змагальності в цивільному процесі визнається загальноприйнятим у тих державах, де функціонує змагальна модель цивільного судочинства, і реалізація права на судовий захист свого приватного інтересу залежить винятково від волі особи.

Отже, модернізація базових принципів цивільного судочинства – законності, диспозитивності та змагальності в бік розширення свободи та розсуду сторін під час розгляду цивільної справи свідчить про посилення приватності в цивільному судочинстві. У свою чергу, така тенденція створює умови для диференціації цивільної процесуальної форми та законодавчого втілення наслідків такої, що, з-поміж іншого, призводить до виникнення спрощених проваджень у цивільному судочинстві. Окреслені висновки дають підстави продовжувати наукові розвідки у встановленому напрямі.

---

¹ В окресленому контексті значення має саме його негативна характеристика.

Література

1. Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.
2. Позовне провадження : монографія / В. В. Комаров, Д. Д. Луспеник, П. І. Радченко та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 552 с.
3. Цивільне судочинство України: основні засади та інститути : монографія / В. В. Комаров, К. В. Гусаров, Н. Ю. Сакара та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2016. – 848 с.

Каламайко А. Ю.,

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри цивільного процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Протягом півстоліття діяльності кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого пильна увага з боку її фахівців приділялась дослідженню інституту доказування у цивільному процесі (В. В. Комаров, К. В. Гусаров, В. Ю. Мамницький, В. І. Тертишніков та інші [1–4]). З урахуванням тематики цієї роботи слід наголосити, що одним з ключових питань доказування є інститут допустимості його засобів. В одній з фундаментальних робіт, присвячених основним інститутам цивільного процесуального права, допустимість розглядається як вимога до зовнішньої форми доказів, яка полягає в тому, що докази мають бути отримані з певних джерел та в певному порядку [5, с. 373–374].

Загальне правило допустимості засобів доказування передбачає, що суд має право досліджувати лише передбачені законом засоби доказування. Їх перелік, закріплений ч. 2 ст. 57 ЦПК України, включає в себе пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків, показання свідків, письмові докази, речові докази, зокрема звуко- і відеозаписи, висновки експертів. Зазначений перелік не містить згадки про сучасні електронні форми існування інформації, зокрема електронні документи, у зв'язку з чим виникає певна правозастосовна проблема – формально інформація в електронній формі не може бути використана в цивільному процесі, оскільки вона не передбачена в переліку засобів доказування, який, у свою чергу, не підлягає розширювальному тлумаченню. У зв'язку з цим перед сучасною процесуальною наукою постає питання пошуку шляхів для надання можливості використання електронних документів при розгляді та вирішенні цивільних справ.

Зазначена законодавча прогалина певний час компенсувалась на практиці за рахунок ч. 2 ст. 65 ЦПК України, яка передбачала, що магнітні, електронні та інші носії інформації, що містять аудіовізуальну інформацію про обставини, що мають значення для справи, необхідно розглядати як речові докази.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 р., допустимість електронного документа як доказу не може заперечуватися виключно на підставі того, що він має електронну